

HİKÂYE

❖ İnsan topluluklarının gelişmesi, her şeyden önce dil ve edebiyatlarının ilerlemesine bağlıdır.

Namık KEMAL

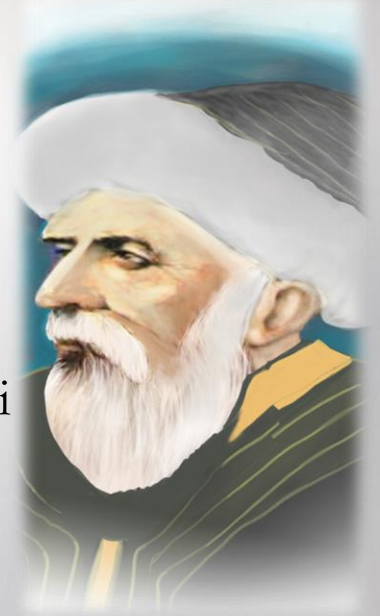
DEDE KORKUT HİKÂYESİ

- ❖ Eserin asıl adı Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân'dır (Oğuzların diliyle Dedem Korkut'un Kitabı).
- ❖ İçinde bir ön sözle on iki hikâye vardır. Halkın ortak malıdır.
- ❖ Eser Akkoyunluların egemen olduğu Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde XIV. yüzyıl sonlarında veya XV. yüzyıl başlarında halk ağzından derlenerek yazıya geçirilmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nin ilk defa Dede Korkut adlı bilge bir ozan tarafından anlatıldığına inanılmaktadır.

❖ Her hikâyede adı geçen, olaylardan hisse çıkaran, hana dua eden Dede Korkut; hikâyenin yazarı değil daha çok manzum destani hikâyeler anlatan, ozanları simgeleyen bilge bir kişidir.

❖ Hikâyelerde Müslüman Oğuzların, komşuları olan Rum, Ermeni ve Gürcü devlet veya beyliklerle yaptıkları savaşlar; bazılarında kendi iç mücadeleleri; bazılarında da tabiatüstü varlıklara (Azrail, pınar perisi, pınar perisinin oğlu Tepegöz) karşı giriştikleri mücadeleler anlatılmıştır.

Oğuzlar Müslüman'dır fakat Dede Korkut Hikâyeleri'nde din çok kuvvetli bir unsur olarak görülmez. Çünkü Oğuz Türklerinin İslamiyet'i kabul etmelerine rağmen henüz tam anlamıyla İslam dinine uygun bir yaşamları yoktur.

- ❖ Dede Korkut Hikâyeleri'nde doğaüstü varlıkların yer almasından dolayı hikâyeler destan karakteri taşır.
- ❖ Nazım ve nesir karışık yazılmaları, kısa olmaları, ayrıntılar üzerinde durmamaları bakımlarından da halk hikâyesi karakteri taşımaktadır.
- ❖ Bundan dolayı bu eser, destan döneminden halk hikâyeciliği dönemine geçişin ilk örneği kabul edilir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde olaylar ve tasvirler nesirle; karşılıklı konuşmalar, duygu ve düşünceler nazımla dile getirilir.

❖ Eser, Arapça ve Farsçada geçen dinî kavramlar dışında Türkçenin seçkin örnekleri arasında yerini alır. Eserde cümle içi kafiyeler, cümle sonlarındaki seciler, deyimler dikkati çeker. Oğuz Türkçesiyle söylenen Dede Korkut Hikâyeleri'nin; biri Dresden'de, diğeri Vatikan'da olmak üzere iki yazma nüshası vardır.

HALK HİKÂYESLERİ

Halkın ortak malı olan halk hikâyeleri, göçebe hayattan yerleşik hayata geçişin ilk ürünlerindendir.

- ❖ Halk hikâyeleri, zaman ve coğrafyanın etkisiyle efsane, masal, menkıbe, destan vb. ürünlerle beslenerek o dönemde uzun soluklu olayların anlatıldığı metinlerin yerini tutmuştur. Bu türün gelişiminde tarihî olayların ve dinin de etkisi vardır.
- ❖ Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk (Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Âşık Garip Hikâyesi...) ve kahramanlıktır
- ❖ (Köroğlu vb.). Bazen de her iki konu birlikte işlenir (Kirman Şah, Yaralı Mahmut...).

Hikâyeleri ortaya çıkaran olaylar, gerçek ya da gerçeğe yakındır. Bu nedenle ortaya çıktıkları dönemin tarihî olayları bazen aynı şekilde bazen de hikâye gerçekliği içinde yer alır.

❖ Kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde meddahlar ve saz ustası âşıklar tarafından anlatılan halk hikâyelerinde ezgi ve şiir iç içedir. Bu sözlü dönem ürünlerinde konuşma dilinin özellikleri görülür.

❖ Halk hikâyelerinde her zaman bir engel vardır. Bu engel sevenleri birbirinden ayırır. Sevenler mezarlarında da rahat kalamazlar; bir çalı dikenini, bir böğürtlen otu olur; iki sevdalının, iki gül fidanının arasında biter. Bugün Anadolu'nun birçok köy, kasaba ve ilinde halk hikâyelerinin kahramanlarına ait olduğu düşünülen makamlar, türbeler vardır.

CENKNÂMELELER

❖ Hz. Ali, İslam tarihi içerisinde yiğitliği ve kahramanlığıyla da önemli bir yere sahiptir. Onun içindir ki Hz. Ali ve onun etrafında gelişen hikâyeler, Türk edebiyatı içerisinde oldukça geniş bir yer tutar. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak kimi zaman tarihî hakikatleri de aşarak destansı bir boyuta ulaşmıştır. Bu yönüyle Hz. Ali Cenknâmeleri; kahramanlık konusunu işleyen, dine dayalı destansı hikâyeler içerisinde yer alır.

Hazreti Ali çevresinde teşekkül eden cenknâmeler, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında tercüme, telif ve adapte yoluyla işlenmiştir. Sözlü gelenekte var olan cenknâmeler, daha sonra yazıya geçirilmiştir. Cenknâmelerin büyük bir kısmının günümüzde yeniden ele alınıp hikâyelere konu edilmesiyle bu eserler, modern Türk hikâyeciliğine kaynaklık etmiştir.

CENKNÂMELER

- ❖ Şekil bakımından nazım, nesir veya nazım-nesir karışık olarak kaleme alınmıştır.
- ❖ Hz. Ali, olaylarda sürekli sahnede kalan örnek cengâver-gazi tipini temsil etmektedir. Müslim-gayrimüslim mücadeleleri fikri üzerine kurulmuş cenknâmelerde Müslim ve gayrimüslim olmak üzere iki tip vardır.
- ❖ Somut veya hayalî varlıklar cenknâmelerde sürekli sahnededir..
- ❖ Cenknâmelerde, olağanüstü ögeler söz konusudur.

MESNEVİ

❖ Mesnevi, divan edebiyatına ait bir nazım şeklidir. İran (Fars) edebiyatından Türk edebiyatına geçen bu nazım şekli, beyitlerden oluşmaktadır. Her beyti kendi arasında kafiyeli olup kafiye düzeni aa-bb-cc-dd ... şeklindedir. Bu özellik, şaire kafiye bulmada kolaylık sağlamaktadır. Bu nedenle mesnevi, şairler tarafından rağbet gören bir nazım şekli olmuştur. Hatta Lamî Çelebi, Taşlıcalı Yahya, Ali Şir Nevaî gibi bazı sanatçılar hamse (beş mesneviye verilen ad) sahibi oldukları için onlara ayrı bir önem verilmiştir.

-
- ❖ Genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılan mesnevilerde beyit sınırlaması yoktur.
- ❖ Mesnevilerde aşk, kahramanlık, din, tasavvuf gibi konular işlenmektedir.
- ❖ Divan edebiyatında Şeyhi'nin Harname, Ahmedi'nin İskendername, Gülşehri'nin Mantıku't Tayr adlı eserleri mesnevi şeklinde yazılmış belli başlı eserlerdir.
- ❖ Mesneviler bir bakıma Divan Edebiyatı Dönemi'nde günümüz roman ve hikâyesinin yerini tutan uzun soluklu eserlerdir.

LEYLA VÜ MECNUN MESNEVİSİ

❖ Türk edebiyatında birçok şairi etkileyen Fuzulî'nin Leyla vü Mecnun mesnevisi, edebiyatımızın beşerî aşktan İlahî aşka geçişi anlatan seçkin örneklerindendir.

❖ Arap edebiyatında doğan bu konu, İran edebiyatında da ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Türk edebiyatında Şâhidî, Ali Şîr Nevâî, Hamdullah Hamdi, Fuzuli gibi pek çok sanatçı Leyla ve Mecnun hikâyesini konu alan mesneviler yazmıştır. Ancak bunlar içerisinde en çok iz bırakanı şüphesiz Fuzuli'ninki olmuştur.

❖ Leyla vü Mecnun asırlar boyunca zevkle okunmuş bir aşk mesnevisidir. Arap edebiyatında doğan bu konu, İran edebiyatında da ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Türk edebiyatında Şâhidî, Ali Şîr Nevâî, Hamdullah Hamdi, Fuzuli gibi pek çok sanatçı Leyla ve Mecnun hikâyesini konu alan mesneviler yazmıştır. Ancak bunlar içerisinde en çok iz bırakanı şüphesiz Fuzuli'ninki olmuştur. Bu, eserin yazıldığı tarihten başlanarak Türkçe konuşulan her yerde beğenilerek okunmasından ve daha sonra yazılan Leyla ile Mecnun hikâyelerinde etkili olmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca eserin pek çok yazma nüshasının da olması bu beğenin göstergesidir.

❖ Fuzuli'nin bu mesnevisi, Kanuni'nin Bağdat Seferi sırasında, yüzyılın Osmanlı şairleriyle aynı şiir meclisinde bulunmalarının sonucunda ortaya çıkar. Bu meclislerde tanıştığı Hayali Bey ve Taşlıcalı Yahya, Fuzuli'ye Leyla ile Mecnun konusunu işleyen pek çok eser yazıldığını söyleyerek bir tane de kendisinin yazmasını teklif ederler. Fuzuli yapılan bu teklifi, önce zor bir sınav olarak algılar ancak daha sonra öneriye uyarak mesnevisini yazar.

❖ Leyla va Mecnun mesnevisinde Leyla, divan edebiyatındaki sevgili tipini; Mecnun ise âşık tipini simgelemektedir. Mesnevide Leyla'ya dair anlatılan özelliklerin hepsi geleneğin belirlediği sevgili tipine yöneliktir. Divan edebiyatında sevgili, en üst makamda bulunan kişidir. Gönül mülkünün ve güzellik ülkesinin padişahıdır. Yüzü parlaklık bakımından güneş ya da aya benzetilir. Güzellikte eşi benzeri yoktur. Bu özelliğiyle güzellik simgesi olan Hz. Yusuf olarak görülür.

DİVAN EDEBİYATINDA SEVGİLİ TİPİ

- ❖ Ağzı, küçük olması yönüyle goncaya ve noktaya benzetilir.
- ❖ Dudağı renk bakımından lal, akik ve yakut gibi değerli taşlarla ifade edilir.
- ❖ Dişleri inci, beli kıl, gözü nergis ve ahudur.
- ❖ Kaşları hilal, keman, yay; kirpikleri ok; bakışları (gamze) kılıçtır.
- ❖ Saçlar gece kadar karanlık, kıyamet kadar uzun, misk, amber ve sümbül kokuludur.
- ❖ İnce ve uzun boylu olması yönüyle sevgili; servi, şimşad, ar'ar gibi ağaçlara benzetilir.

HİKÂYE

❖ Tanzimat’la birlikte Batı edebiyatından etkilenmeler başlamış; roman, hikâye, tiyatro gibi pek çok Batılı türün ilk örnekleri bu dönemde verilmiştir. Bu dönem hikâyeleri, divan edebiyatındaki mesneviler ile halk hikâyeciliğinin tamamen dışındadır. Onların geliştirilmiş ya da modernleştirilmiş bir şekli değil, tamamen Fransız edebiyatı örnek alınarak oluşturulmuş eserlerdir.

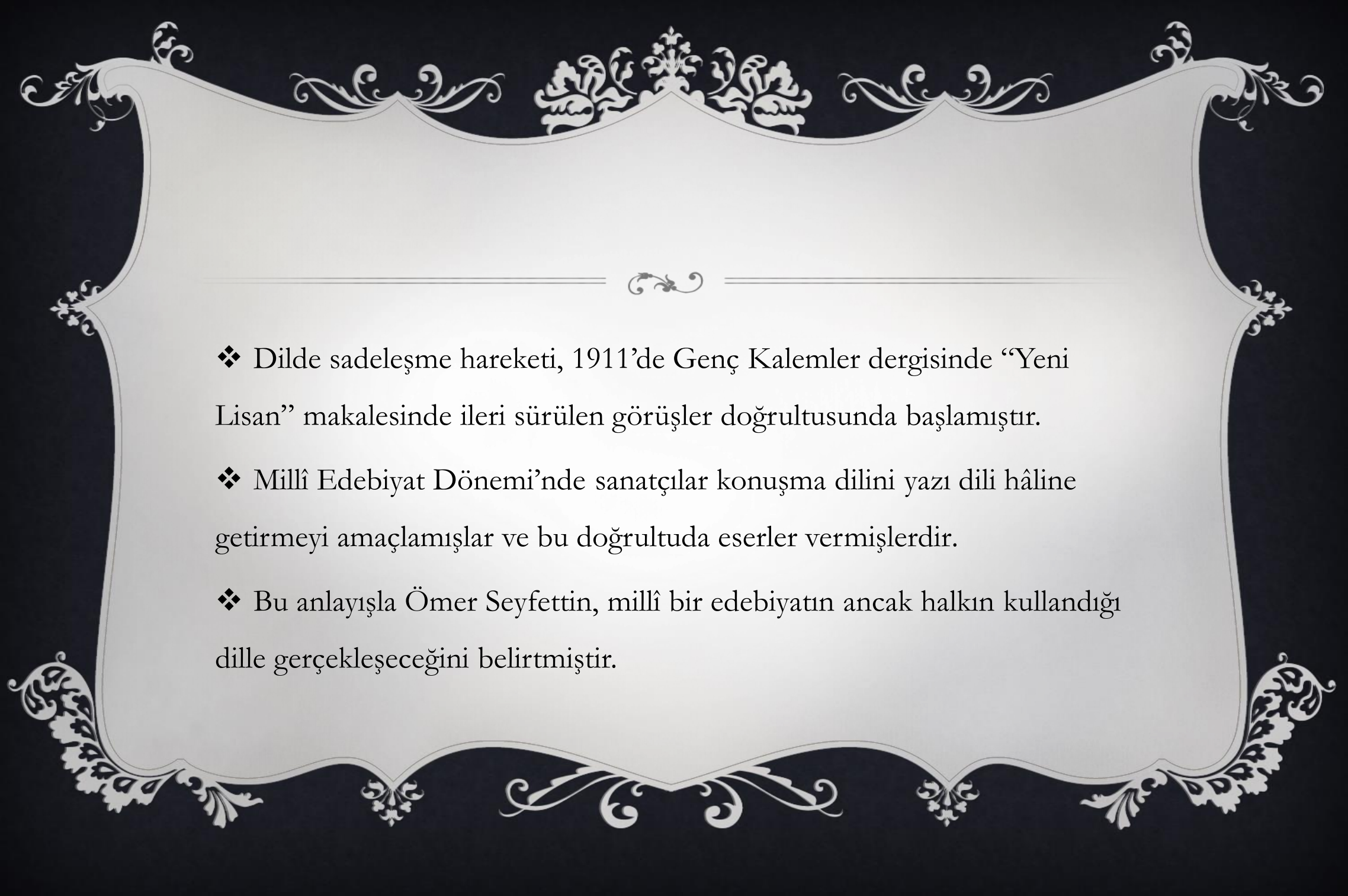
❖ Tanzimat edebiyatı sanatçıları romantizm akımının etkisiyle toplumu bilgilendirmek amacıyla edebî eserleri bir araç olarak kullanmışlardır. Bu da o dönemde verilen eserlerin çoğunun teknik yönden kusurlu olmasına sebep olmuştur.

❖ Dönemin önemli hikâyecilerinden biri de Ahmet Mithat Efendi'dir. Kendi iç dünyasından ziyade dış çevreyi anlatması yönüyle dikkatleri çeken Ahmet Mithat Efendi'nin Letâif-i Rivâyât adlı eserler serisindeki hikâyeler, Türk edebiyatındaki ilk yerli hikâye örnekleridir. Sosyal fayda peşinde koşan yazar, okuyucu için yararlı gördüğü telkinleri ön planda tuttuğu için modern hikâye tekniğine tamamen bağlı kalmamıştır.

❖ Hikâye türü, Tanzimat'tan sonra da gelişimini devam ettirmiştir.

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ'NDE HİKÂYE

- ❖ İkinci Meşrutiyet (1908) sonrasında memlekette başlayan ve o dönemde “Türkçülük” adı verilen ulusçuluk hareketi, “edebiyatta ulusal kaynaklara dönme” düşüncesinin doğmasına yol açmıştır.
- ❖ “Ulusal kaynaklara dönme” sözü; dilde sadeleşme, hece ölçüsünü benimseme, yerli hayatı yansıtmaya anlamında kullanılmış ve bunları gerçekleştirmeyi amaç edinen edebiyat hareketine Millî Edebiyat adı verilmiştir.

-
- ❖ Dilde sadeleşme hareketi, 1911’de Genç Kalemler dergisinde “Yeni Lisan” makalesinde ileri sürülen görüşler doğrultusunda başlamıştır.
- ❖ Millî Edebiyat Dönemi’nde sanatçılar konuşma dilini yazı dili hâline getirmeyi amaçlamışlar ve bu doğrultuda eserler vermişlerdir.
- ❖ Bu anlayışla Ömer Seyfettin, millî bir edebiyatın ancak halkın kullandığı dille gerçekleşeceğini belirtmiştir.

❖ Millî Edebiyat Dönemi'nin Ömer Seyfettin'den başka önde gelen hikâyecilerinden bir diğeri, eserlerinde gözlem ve mizahın önemli yer tuttuğu Refik Halit Karay'dır. Yine bu dönemde Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin hikâye türünde eserler vermişlerdir.